

Inzicht in framing door rolwisseling van taalgebruiker naar taalbeschouwer

Lieke Dammer en Sarike Roest
Mgr. Frencken College, Oosterhout

Wat is de taak waaraan leerlingen werken?

Leerlingen in bovenbouw havo/vwo verkennen in drie lessen van 45 minuten al lezend en schrijvend de term framing aan de hand van zakelijke en literaire teksten. Ze kunnen frames herkennen, bedenken en gebruiken in (literaire) teksten.

De eindtermen die in deze lessenserie centraal staan, zijn:

- (6) De leerling gebruikt taal op een creatieve manier;
- (13) De leerling toont inzicht in en reflecteert op het effect van keuzes in taalgebruik in verschillende contexten.

Wat heb je nodig?

- tekst Waarom maken politici graag gebruik van framing? van Jaap de Jong;
- eventueel kranten om eigen voorbeelden van framing op te zoeken;
- actuele voorbeelden van framing gekoppeld aan verschillende stijlfiguren;
- drie tot vijf verschillende zakelijke of literaire tekst(fragment)en met gekleurd taalgebruik, bijvoorbeeld de toneeltekst 'De zaak Shell'.

Hoe pak je het aan?

Les 1 (introductie):

Stap 1: Introduceer het begrip framing door leerlingen te laten ervaren wat een bepaald frame doet met hun eigen manier van denken.

Stap 2: Geef de definitie van framing, bijvoorbeeld door het artikel over framing van de taalcanon te gebruiken. Zorg dat je leerlingen na deze uitleg snappen wat het begrip framing inhoudt.

Stap 3: Wissel met elkaar actuele voorbeelden uit. Neem bijvoorbeeld kranten mee naar de les of laat leerlingen via krantendatabanken op zoek gaan naar voorbeelden.

Les 2 (creatief schrijven):

Stap 4: Leg leerlingen uit dat framing vooral het inspelen op gevoel is, door gekleurde woorden te gebruiken of woorden tegenover elkaar te zetten (zie bijvoorbeeld De Jong, Pieper & Rademaker (2015)). Dit kun je doen door een voorbeeld te laten zien of terug te grijpen op de teksten die de leerlingen de vorige les hebben verzameld. Gebruik de begrippen neologisme, antithese, hyperbool, eufemisme en understatement (Nieuw Nederlands, editie 7, cursus argumenteren, paragraaf 3 Taalgebruik in een argumentatie, zowel in de havo- als vwo-versie).

Stap 5: Als kleine, creatieve schrijfopdrachten laten we leerlingen in stappen een neologisme bedenken bij het onderwerp van de schrijfopdracht in stap 6 (In de bijlage is de opdracht

voor het bedenken van een neologisme uitgewerkt). Deze keuze maken wij omdat de andere begrippen bij onze leerlingen beter bekend zijn vanuit bijvoorbeeld verhaal- en poëzieanalyse. Ook zijn frames in de vorm van neologismen vaak de frames die het best blijven hangen bij het publiek, zoals de kopvoddentaks, de gelukszoekers en linkse hobby's.

Stap 6: Laat leerlingen deze les de net uitgelegde methodes van framing zelf toepassen in een schrijfo opdracht aan de hand van een scenario, zodat ze met een authentieke situatie aan de slag gaan. Wij laten de leerlingen een brief schrijven aan de rector waarin ze hun mening geven over een kwestie die bij ons op school speelt. Ze bedenken een goed frame dat hun boodschap versterkt.

Les 3 (framing herkennen):

Vooraf: Kies drie tot vijf verschillende zakelijke of literaire tekst(fragment)en uit die de leerlingen kunnen lezen. Zorg dat in deze teksten een duidelijk frame te herkennen is. We werken met de toneeltekst De zaak Shell waarin we de vijf afzonderlijke rollen gebruiken als teksten. Wij kiezen hiervoor omdat in deze teksten de frames duidelijk herkenbaar zijn, maar we de leerlingen toch in aanraking laten komen met teksten op niveau.

Stap 7: Laat leerlingen één tekst individueel lezen. Zorg dat alle teksten even vaak gelezen worden. Laat ze tijdens het lezen de vormen van framing die ze tegenkomen markeren en/of geef ze leesvragen mee die gericht zijn op framing en de toonzetting van de tekst en het effect hiervan op jou als lezer.

Stap 8: Vorm vervolgens heterogene groepen, waarin in iedere groep een expert van een tekst plaatsneemt. Ieder groepslid presenteert zijn analyse van de tekst aan de groep.

Stap 9: Je geeft het volgende scenario aan de leerlingen: er is een juryprijs in het leven geroepen voor de 'framer van het jaar'. De schrijvers van jullie teksten zijn de genomineerden voor de prijs en jullie vormen de jury. Bepaal met de groep wie de prijs wint en schrijf een juryrapport waarin je beargumenteert waarom deze schrijver de prijs gewonnen heeft.

Wat levert het op?

De leerlingen hebben een analyse van een tekst gemaakt waarin ze inzicht tonen in en reflecteren op de keuzes in taalgebruik (eindterm 13).

Daarnaast hebben ze een brief geschreven waarin ze zelf framing hebben toegepast (eindterm 6).

Leerlingen zijn zich bewust van framing in geschreven zakelijke en literaire teksten doordat ze dit hebben geanalyseerd in teksten, maar ook zelf hebben toegepast in een geschreven tekst. Doordat leerlingen zelf op zoek zijn gegaan naar frames in het nieuws en bijzonder taalgebruik hebben geanalyseerd, zijn ze actief bezig met het verwerken en blijven ze toch dicht bij hun eigen belevingswereld. Hierdoor gaat een abstract begrip als framing meer leven.

Leerlingen hebben ook meer inzicht in het belang van toon en woordgebruik in zakelijke en literaire teksten. Ze zijn zich ook bewust van de connotatie van woorden en dat woorden kunnen manipuleren. Leerlingen worden hierdoor ook kritische lezers, die bij (opinie)teksten

nadenken over de gebruikte woorden en anekdotes.

Leerlingen kunnen dit zelf ook toepassen tijdens het schrijven zakelijke teksten door gebruik te maken van neologismen, versterkend taalgebruik, zoals hyperbolen en eufemismen en op deze manier zelf extra overtuigend een tekst brengen.

Waarom werkt het zo?

In een sterk veranderend medialandschap is het belangrijk om emotionele overtuigingsmiddelen te herkennen. Uit meerdere bronnen blijkt dat mensen denken vooral op ratio te kiezen, maar uiteindelijk vooral beslissingen te nemen op basis van gevoel (De Jong, Pieper & Rademaker, 2015). Als je herkent wanneer er niet-rationele middelen worden ingezet om je te overtuigen, zal je minder snel slachtoffer worden van manipulatie of verkeerde argumenten (Breij & Van Krieken, 2021).

Op basis van theorieën over de relaties tussen lezen en schrijven, valt te verwachten dat het combineren van lees- en schrijfonderwijs zinvol is. Eén van deze theorieën is de theorie van de gedeelde kennis, die stelt dat lezen en schrijven verschillende vaardigheden zijn, maar beide een beroep doen op dezelfde kennis en cognitieve systemen. In onze lessen gaat het over meta-kennis over geschreven taal: bij het achterhalen van schrijversintenties en bij het construeren van eigen teksten houden mensen rekening met wat ze weten over doelen en functies van teksten en over de manier waarop mensen met elkaar communiceren. Een andere theorie is de theorie van de retorische relaties, waarin de nadruk gelegd wordt op de relatie tussen de schrijver en de lezer en daarmee op de communicatieve functie van teksten. Door onze leerlingen tijdens het lezen te laten achterhalen hoe schrijvers hun boodschap over willen brengen, helpt dit hen vervolgens om hier zelf keuzes in te laten maken bij het schrijven (Kenniscentrum Begrijpend Lezen, 2019).

Wat zijn de dragende principes?

Door het genereren, organiseren en evalueren van taal leren leerlingen zowel functioneel-academische als creatief-literaire teksten beter begrijpen en gebruiken. Inzicht in manipulatieve technieken in het taalverkeer, in dit geval dus framing, wordt verworven door het deelnemen aan zulk taalverkeer (schrijven) en het analyseren van zulk taalverkeer. Leerlingen wisselen van de rol van taalgebruiker naar taalbeschouwer (Rijlaarsdam, 2023).

Wil je meer weten?

Breij, B. & Krieken, K. van. (2021, maart). Wijze woorden: retorica voor iedereen! *Ars Aequi*, p. 318-320

Jong, J. de. (z.d.). *Waarom maken politici graag gebruik van framing? Over de kracht van beelden*. Geraadpleegd op 9 februari 2025, van <http://www.taalcanon.nl/vragen/waarom-maken-politici-graag-gebruik-van-framing/>

Jong, J. de, Pieper, C., & Rademaker, A. (2015). *Beïnvloeden met emoties: Pathos en retorica*. Amsterdam University Press.

Kenniscentrum Begrijpend Lezen. (2019). *De rol van schrijven, teksten en de leraar in het leesonderwijs. Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek*. Gedownload op 9 februari 2025, van

https://bestanden.cedgroep.nl/production/KC-Begrijpend-Lezen/Documenten/Voor-u-gelezen/KBL2019Voor_u_gelezen.pdf?dm=1586194348

Rijlaarsdam, G. (2023). *Begrijpen en begrepen worden. De essentie van het leerplan taal.*

Gedownload op 8 maart 2025, van

<https://didactieknederlands.nl/2023/12/begrijpen-en-begrepen-worden/>.

Sarika Roest en Lieke Dammer zijn docenten Nederlands op het Mgr. Frencken College in Oosterhout